

El suro, recurs natural del Pirineu oriental.

Notícia d'un contracte d'arrendament el 1765 a Sant Silvestre de Balleta (Llançà)¹

El suro era objecte de comercialització molt abans de l'aparició del tap, i era article de tramesa a destinacions més llunyanes. El poeta grec Homer ja comenta l'ús del suro per tapar àmfores el 850 aC., i Plini el Vell l'any 60 aC a *Naturae historiarum* esmenta la utilització del suro en el calçat, les xarxes de pesca i les tapadores. L'historiador Mario Zucchitello va trobar importants trameses de suro per via marítima entre els anys 1488 i 1703 que, provinents de Tossa, Sant Feliu de Guíxols, Lloret i Blanes anaven sobretot al Grau de València, però també a localitats andaluses com Màlaga o Cadis; a Alacant, i a altres poblacions de França, Anglaterra i Holanda.² Els sabaters i tapiners eren els principals demandants de suro, i concretament els tapins valencians, caracteritzats per ser molt alts i treballats amb finor i gust, molt demandats per les classes benestants al s. XVI i primera meitat del s. XVII. El gruix d'aquestes exportacions fou entre 1488 i 1602, quan sortiren de Tossa 15.842 dotzenes de pannes de suro cap a València, mentre que entre 1603 i 1703 només se n'exportaren 1.088,³ una davallada que l'autor considera que s'ha d'explicar per l'especialització dels tossencs en la salaó de peix i de carn de porc, que deixà menys espai als vaixells per al suro, més voluminós i, en aquells moments, de menys valor, sobretot a partir de la decadència dels tapins, ofici artesanal que a principis del s. XVIII ja era tan sols un record.

A data d'avui, la referència documental més antiga respecte la fabricació de taps a Catalunya correspon al taller propietat de Grau Esteve Llach ubicat precisament a Tossa, l'any 1739, en el qual hi treballaven tres tapers francesos.⁴ Però abans de la fabricació dels taps, el suro del nord-est català (massissos de les Alberes, Gavarres, Cadiretes i Guilleries) ja havia estat objecte de comercialització. Es té constància documental que a l'alçada de 1594 Salvador i Montserrat Vidal, propietaris del mas Salvador de la Creu de Tossa, venien 400 dotzenes de suros a Miquel Samasada, mariner. D'aquest contracte destaca la clàusula que obligava els pagesos a abonar el 4% més de quantitat si la qualitat no era de la plena

David Moré i Aguirre,
historiador i arxiver,
Centre d'Estudis
Tossencs

satisfacció del comprador. En contrapartida, Samasada es comprometia a quedar-se amb més panes de les contractades si la pela resultava més copiosa.⁵ És digne de menció d'aquell contracte el fet que es signés abans de fer la pela, amb tot de clàusules que condicionaven aquesta venda a la qualitat del producte venut. Uns anys després, el 1648, a l'inventari dels béns del pagès tossenc Antic Sans d'Aiguabona, hi trobem «un palador de ferro per parlar suro, usat, y una forqueta de ferro per coure dit suro, usada».⁶ A partir de diversos contractes de compra-venda de suro als protocols notariais, Mario Zucchitello va fer notar un destacable increment del preu del suro entre 1551 i 1585, de vora un 50%, mentre que al llarg del segle XVII l'increment fou més pausat.⁷ Vegem un estat dels preus en el següent quadre:

Alguns preus del suro

Any	Vila	Preu per dotzena de panes
1547	Palamós	2 sous 6 diners
1551	Tordera	2 sous
1585	Romanyà de la Selva	4 sous
1587	Llagostera	4 sous 6 diners
1588	Romanyà de la Selva	4 sous 6 diners
1589	Tordera	3 sous
1589	Llagostera	4 sous
1589	Santa Cristina d'Aro	4 sous 6 diners
1594	Tossa	4 sous
1603	Tossa	5 sous
1663	Sant Feliu de Guíxols	5 sous
1674	Palamós	5 sous

Font: Mario Zucchitello Gilioli (1991), *Homes, vaixells i mercaderies de Tossa al Grau de València (1459-1703)* (col·lecció Quadern d'Estudis Tossencs, núm. 4), Tossa, Centre d'Estudis Tossencs, p. 153

A la segona meitat del s. XVII, la sistematització en l'elaboració del xampany a càrrec de Dom Pérignon, engegà a França el procés manufacturer del suro. Des de les comarques nord-catalanes del Vallespir i el Rosselló, en els contraforts del Canigó i als vessants del nord de les Alberes, la indústria surotapera arrelà amb força a les comarques gironines al llarg del darrer quart del s. XVIII. Poblacions de l'extrem pirinenc més oriental com Cantallops, la Jonquera, Darnius, Maçanet de Cabrenys, la Vajol o Agullana experimentaren una important transformació socio-econòmica.

A la banda sud de les Alberes, un document del 1738 fa referència a una gran peça de terra pròpia de la universitat de Sant Climent Sescebes, situada tocant el terme de Cantallops, de la que es descriu el seu ús comunal: «...per pastures, collir aglans, traure la escorxa del suro i esperegrinar los suros plantats en los confins de dita pessa y per llenya de aquells...»,⁸ i el 1743 ja es documenta el taper Pau Molinet a Agullana.⁹ El 1752 fabricants de taps de suro gironins anaven a la concorreguda fira de Bellcaire al Migdia francès (ja molt visitada pels comerciants catalans de feia segles), a mercadejar-hi els seus productes,¹⁰ i s'inicia una espiral exportadora que tindrà a les acaballes del s. XIX i primer terç del s. XX l'edat d'or d'aquesta indústria al nord-est català, autèntic motor econòmic d'aquesta part del territori.

No disposem, encara, de massa notícies dels aprofitaments surotapers d'aquest moment incipient de la indústria del suro a casa nostra. Per això, prenen valor els documents notariais que aquí presentem, perquè testimonien l'existència d'uns aprofitaments en una propietat pagesa (agrícola, ramadera i forestal) del terme de Sant Silvestre de Balleta, integrat actualment dins el municipi de Llançà, un territori –com veiem– molt proper a la frontera imposada el 1659 mitjançant el Tractat dels Pirineus. El document és de tan sols vint-i-set anys després d'aquella primerenca referència de Sant Climent Sesebes.

És innegable, que d'un dia per l'altre, els propietaris de les alzines sureres catalanes es trobaren amb un increment inesperat del valor dels seus arbres, com posà de manifest la geògrafa Yvette Barbaza: «La conseqüència immediata del naixement de la indústria del suro va ser la plusvàlua considerable assolida pels boscos de l'Albera i de la Serralada Costanera».¹¹

L'historiador del món del suro Joaquim Alvarado destaca com, entre mitjans del s. XVIII i mitjans del s. XIX, es localitzen alguns protocols notariais amb contractes d'arrendament o de compra-venda d'escorces de suro. Val a dir, en contraposició, que moltes de les transaccions es feien privadament i/o oralment. «Aquests contractes es caracteritzen fonamentalment pel fet que durant un període de temps o perpètuament un particular tindrà dret a accedir a les terres d'un altre amb la finalitat de llevar el suro. Hem localitzat noranta-cinc contractes d'aquest tipus al quadrant nord-occidental de l'Alt Empordà, signats entre 1751 i 1856, cinquanta-nou dels quals són arrendaments i trenta-cinc són compravendes. Aquesta diferència entre arrendament i compra-venda és relativa, analitzant els casos no s'aprecien diferències remarcables. Cal fer esment d'un problema: en la majoria dels contractes no es fa menció de la superfície exacta objecte de l'aprofitament. Aquest aspecte no ens permet valorar el valor del suro objecte d'aquestes transaccions».¹² En el quadre que incorpora Alvarado, amb la ubicació de les alzines sureres objectes de contracte, hi apareix una compra-venda per part d'un propietari de Garriguella, per bé que no s'hi esmenta ni el nom ni la data del contracte. Per esbrinar aquestes coordenades vam posar-nos en contacte amb ell. Així, sabem que es tractava de Rafael Guanter Casals que, el 13 de juny de 1818, va vendre a carta de gràcia a Joan Guinart Pagès, intendent general de l'exèrcit i ciutadà honorat de Barcelona, el dret a redimir i quitar de les escorces de suro que posseïa a les seves propietats de Sant Silvestre de Balleta, per 8.500 lliures.¹³ El nostre primer document, però, data del 21 de juny de 1765, de manera que és cinquanta-tres anys anterior a la referència precedent. Es tracta d'un arrendament per cinc anys de Joan Guanter, pagès de Sant Silvestre, a favor de Jaume Soler, doctor en medicina domiciliat a Llançà:

«(...) tots y qualsevols arbres surers, que son y se encontran radicats y plantats en qualsevols de las pessas de terra propias de tot aquell mas o heretat que jo possehesch sito a Sant Silvestre, junt ab tot lo fruyt del suro que durant lo temps del present arrendament resultarà y provindrà dels dits arbres surers. Per quatre centes cinquanta lliures, a rahó de noranta lliures per any, que confesso haver rebut de la manera següent: dues centes vint y sinch lliures ja rebudes, y las restants dues centes vint y sinch lliures me las haurá de donar ab una sola paga el vint y vuit de setembre de mil set cents seixanta nou. Y així sens pactes (...)».¹⁴

Panoràmica de l'entorn el 2018
Rafael Corredor

Estretament vinculat a aquest protocol en trobem un altre, que és una reconeixença que fa el propi Jaume Soler a favor de Joan Guanter, amb el qual s'acaben puntualitzant alguns dels termes de l'anterior contracte d'arrendament per cinc anys de tot el fruit de suro de la seva propietat, que haurien pogut quedar poc definits:

«(...) Y com no obstant que lo predit acte de arrendament sie unicament a mon favor fet y dirigit y baix mon nom concebut, y per mi acceptat, sens la menor reserva, ni salvetat a favor del predit Joan Guanter, feta de part ni porció alguna del dit fruyt de suro, comprès y arrendat en y ab lo mateix acte de arrendament, pero la real veritat del fet es y consisteix que en atenció que de molt antes de la otorgació y firma del referit acte de arrendament fou convingut y pactat de paraula empero tan solament per entre jo dit otorgant de una y lo dit Joan Guanter de part altra, que en quant a la tercera part del sobredit fruyt de suro no anaba ni venia compresa ab lo predit arrendament, per quedar aquella reservada a favor del mateix Joan Guanter, fiu y accepti jo dit arrendament, en quant a la dita tercera part del dit fruyt de suro, en nom y a obs del mateix Joan Guanter y dels seus, y no a obs meus, y que las dues centes vint y sinch lliures que consta ab lo dit acte de arrendament haver jo al dit Joan Guanter pagadas y satisfetas per los dos primers anys y mig del dit arrendament, solament ne doní y paguí a ell cent cinquanta, que son de tres parts las dos de las mateixas dues centes vint y sinch lliures, y a mi tan sols corresponents a pagar com a arrendatari de las solas dos parts del dit fruyts de suro no obstant també que de tot lo sobredit, ni de la present veritat, ni tampoch de lo convingut y pactat entre los dos ja antes de la otorgació y firma del dit acte de arrendament, no sen fasse en aquell menció alguna totas las quals cosas mediant lo jurament infraescrit, confesso esser verdaderas. Així que volent y desitjant jo per via y medi de la present escriptura reconeixer la bona fe y fer participant al dit Joan Guanter en lo dit arrendament en quant a la dita tercera part del dit fruyt de suro y no altrament com així entre los dos se havia convingut y pactat. Dono cedesch y transferesch al dit Joan Guanter y als seus tots y qualsevols drets y accions de qualsevol especie que sien a mi en forsa del

sobrecaendat acte de arrendament y clausulas en aquell continuadas pertanyents y espectants en y sobre la dita tercera part del predit fruyt de suro, ab los quals drets y accions cedidas, y en quant menester sie restituida, puga lo mateix Joan Guanter, la dita tercera part del mateix fruyt demanar, cobrar, rebrer y haver, eo bé aquella en son poder reservar y retenir, y haver hagut y rebut, confessar y altrament puga ell fer y exercir totas altres y sengles cosas que jo antes de la otorgació y firma del present acte y en forsa del precalendat acte de arrendament fer y exercir podia (...).¹⁵

Amb la segona escriptura, notem com el propietari es reservava un terç del rendiment surer de la seva propietat, percentatge que calia descomptar de la quantitat dinerària establerta en el contracte d'arrendament primigeni. De fet, estaríem davant d'un exemple d'aquella estratègia que destaca Alvarado: «l'interès dels propietaris de les alzines sureres en no perdre'n el control i evitar la derivació dels beneficis a tercers».¹⁶

Què en sabem d'aquest Joan Guanter? El seu nom complet era Joan Guanter Auguer (o Aguer). Era fill d'un altre Joan Guanter, net de Pere Guanter, besnet d'Antoni Guanter, rebesnet de Jacint Guanter, i net en cinquena generació de Pere Guanter (cap de casa el 1629). Anterior a ells consta un establiment a favor de Sebastià Bonet, com a tutor i curador de Pere Guanter, atorgat davant Simon Ribera, notari de Castelló d'Empúries el 30 de novembre de 1407, i una capbreuació d'un altre Pere de Guanter a l'anomenat capbreu de Quermançó del 1332.¹⁷ Retornant al nostre Joan Guanter Auguer, sabem que hauria nascut al mas Guanter entorn de 1728, i que era fill de Joan i d'Emerenciana (casats a Cabanes el 2 de desembre de 1725), filla d'un pagès de Cabanes. A finals de 1766 es va casar amb Sibina Casals Carreras, natural i veïna de Dosquers, parròquia de l'actual municipi de Maià de Montcal, a la Garrotxa més oriental.¹⁸ Va morir el 22 d'agost de 1793 a Llançà, on vivia en aquell moment, cinc dies després d'haver atorgat testament davant Joan Morales, notari d'aquesta vila. A Garriguella, el 8 de març de 1796, la seva vídua va contreure segones núpcies amb Joan Turbau, pagès garriguellenc, amb qui estava casada quan va morir en aquesta vila el 8 de desembre de 1803. El seu hereu fou Josep Guanter Casals que morí el 20 d'octubre de 1796, als 28 anys. El succeí el germà, Rafael Guanter Casals (el dels documents facilitats per Alvarado), casat a Vilamaniscle entorn d'aquell mateix 1796 amb Maria Pastra Cusí, natural de Vilamaniscle. També ens consta que un altre germà, Domingo Guanter Casals, va contreure matrimoni a Garriguella el 8 de febrer de 1807 amb Rosa Pastra Cusí, de Vilamaniscle, germana de la seva esposa. Rafael va morir a la casa pairal de Sant Silvestre de Balleta el 8 de novembre de 1826, i en el seu testament dictat poc abans, va deixar una legitima de 1.500 lliures a cadascun dels seus fills, quantitat que dona una idea de l'important nivell de renda de la família.¹⁹ D'altra banda, el seu hereu, Joan Guanter Pastra, ja consta com hisendat, en néixer el seu fill gran, Rafel Guanter Imbert, a Llançà el 15 d'octubre de 1821; el que denota, un clar procés d'ascens social de la família que, com altres en aquell període, van passar de pageses a hisendades.²⁰

Retrat atribuït a Rafael Guanter Imbert (Llançà, 1821- Figueres, 1880)

De Jaume Soler Mateu, coneixem que va ser batejat a Llançà l'11 d'agost de 1723 i que era el fill gran de Josep Soler, mestre de cases i treballador, i de Francisca Mateu, ambdós de Llançà. Es va casar en aquesta mateixa vila el 13 d'agost de 1749 amb la també llançanenca M. Rosa Xaubet Pacareu, filla del treballador Jaume Xaubet. Va morir a Llançà el 17 de febrer de 1794, i consta que havia atorgat testament davant Joan Morales, notari de Llançà, el 12 de setembre de 1785. El paper d'un cirurgià en el negoci surer, no sembla ser un cas únic. A Cantallops, fruit del repartiment de terres promogut pel comte de Peralada a finals de 1777 i principis de 1778, es van establir en seixanta lots gairebé 400 vessanes de terra boscosa poblada de suros i alzines. Un d'aquests contractes fou signat amb Antoni Sunyer, cirurgià de Cantallops,²¹ el qual va pagar una entrada d'11 lliures i va prendre el compromís de pagar un cens anual de 10 sous; i el mateix dia d'aquella signatura, arrendà l'explotació del suro de les cinc vessanes de terra a ell establertes, a un tercer per cinc anys, amb la condició que es fes càrrec del delme corresponent a les escorxes i el cens que gravava la propietat, a banda de pagar-li a ell per l'arrendament 28 lliures. Sunyer va fer, doncs, un negoci rodó. En aquest cas de Cantallops, es documenta com el suro dels arbres va esdevenir el principal benefici dels nous adquirents de terres. És presumible pensar que el paper d'aquests protoprofessionals liberals fou el d'intermediaris en una incipient activitat comercial. Movien uns capitals a la recerca d'un benefici econòmic que la circumstància els oferia. Joan Guanter Auguer i Jaume Soler Mateu foren, doncs, dos protagonistes d'una mateixa generació, entre molts altres, que de manera conscient i inconscient a la vegada, van viure de ben a prop les grans transformacions socials i econòmiques de la segona meitat del s. XVIII a la regió de Girona. Per contextualitzar millor el preu d'aquest contracte d'arrendament per valor de 450 lliures, a raó de 90 lliures anuals, vegem altres arrendaments localitzats aquell mateix any a la mateixa notaria de Llançà:

Cosa arrendada	Termini	Preu total	Preu per any
Vintè de tot gènere de grans: foment, mestall, sègol, ordi, civada, mill, blat de moro, mongets, mongetes i demés gèneres de llegums, com i també de la llana, anyells i cabrits del terme de Llançà (AHG. Llançà 151, f. 106)	4 anys	560 lliures ²²	140 lliures
Vintè dels fruits de raim, cànem, li i mel de Llançà (AHG. Llançà 151, f. 149)	4 anys	2.012 lliures ²³	503 lliures
Vintè de les olives collides i peix pescat al terme de Llançà (AHG. Llançà 151, f. 152)	4 anys	563 lliures ²⁴	140 lliures 15 sous
Hostal i joc de cartes de Llançà (AHG. Llançà 151, f. 157)	1 any	61 lliures 15 sous	
Fleca de Llançà (AHG. Llançà 151, f. 160)	1 any	19 lliures	
Fleca del Port de la Selva de Mar (AHG. Llançà 151, f. 187)	1 any	4 lliures	
Gavella de l'oli del Port de la Selva de Mar (AHG. Llançà 151, f. 530)	2 anys	12 lliures	6 lliures
Terç de tot gènere de grans i fruits que paquen delme a Roses (AHG. Llançà 151, f. 546)	2 anys	200 lliures	100 lliures

Font: elaboració pròpia a partir del buidat del manual de protocols de la notaria de Llançà [Joan Morales].
Llibre 151

El mas Guanter als anys vuitanta

El mas Guanter a l'any 2015

Mas Guanter el juliol de 2021

Notem com en un territori on la principal activitat econòmica girava al voltant del conreu de la vinya, l'arrendament per quatre anys del vintè dels fruits de raïm, cànem, lli i mel de tot el terme de Llançà era de 2.012 lliures, el que suposava 503 lliures anuals, xifra que no distava massa de les 450 lliures del contracte establert entre Joan Guanter i Jaume Soler,

per l'arrendament durant cinc anys del suro de les propietats de Guanter, a l'immediat veïnat de Sant Silvestre de Balleta. L'altre gran conreu existent a la zona era el de l'olivera. Veiem, com pel dret de les olives collides conjuntament amb el peix pescat a Llançà, l'arrendament per quatre anys era de 563 lliures, el que suposava anualment el pagament de 140 lliures i 15 sous. Com veiem, aquestes quantitats posades en relació amb el preu de l'arrendament del suro d'una sola propietat, indiquen l'elevat marge de negoci que en aquell moment disposava l'amo del mas Guanter.²⁵ Es tractava d'una gran propietat que, segons els càlculs d'Arnald Plujà, superaria el miler de vessanes.

En el manual de protocols de la notaria de Llançà de 1770 no hem localitzat un possible nou contracte d'arrendament del suro del mas Guanter, un cop caducat l'anterior contracte signat el 1765. Tenim la certesa que el propietari del mas no deuria desaprofitar les oportunitats que li oferien l'explotació de les seves suredes... Ho hauria gestionat ell mateix, s'hauria valgut d'altres intermediaris, i en aquest cas, hauria protocolaritzat el contracte, o ho hauria fet privadament com tants altres tractes vinculats al món del suro? Confiam que un futur treball de l'historiador Arnald Plujà Canals, dins la seva col·lecció «Els pobles perduts del Cap de Creus»,²⁶ pugui aportar-nos llum respecte de l'empenta que en aquelles dates va experimentar un mas muntanyenc com aquest.

Acompanyem el text d'algunes fotografies que palesen el ràpid deteriorament de l'estructura del mas Guanter en els darrers quaranta anys. En veure-les, i comprovar com un mas gairebé mil·lenari sucumbeix inexorablement al pas del temps, no podem acabar sense lamentar-nos-en, per tota la història que s'hi aterra. Serveixin, aquí, aquestes notes per servir-ne memòria.

Notes

1- El veïnat de Sant Silvestre de Balleta presenta singularitats des del punt de vista territorial. Documentada la seva existència ja el 878 com a cel·la monàstica adscrita al monestir de Sant Esteve de Banyoles, el 1029 consta la consagració com a parròquia feta pel bisbe Pere Roger. El 1435 se li agregà l'antic terme parroquial de Sant Martí de Vallmala (consagració el 1019). Despoblat tot aquell territori, el 1602, Sant Silvestre de Balleta fou agregada com a sufragània de la de Garriguella, i el 1928 l'antic terme de Balleta s'annexà a la parròquia de Llançà, en concordança amb l'adscripció civil. Joan BADIA-HOMS, Enric CARRERAS VIGORÓS, et alii (1995), *Llançà a l'època medieval. Aportacions al seu estudi*, Figueres, Edicions El Brau, p. 76-77. I Josep Maria MARQUÉS PLANAGUMÀ (1995), «Creació i extinció de parròquies al bisbat de Girona», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [Girona], vol. XXXV, p. 445. Civilment, pertanyia a la batllia de Garriguella fins que el 1771 quedà agregat al nou districte de Sant Miquel de Colera, juntament amb Molinàs i Portbou. «El 1879, Sant Silvestre de Balleta i Vallmala s'agregaren per voluntat pròpia al municipi de Llançà. Quan l'any 1879, obtenen la ciutadania llançanenca, el Registre Civil era a Colera, i amb el canvi de capital [1885] es traslladà a Portbou, on encara avui han d'acudir els vilatans per obtenir còpies certificades d'un avantpassat difunt mentre des d'un punt de vista eclesiàstic continuaren adscrits a la parròquia de Garriguella fins l'any 1928. Foren tres segles de no concordança entre els registres civils i els sacramentals. Així, els balletencs havien d'inscriure els seus naixements, matrimonis i òbits en dos estaments diferents i, segons l'època, separats per 5, 10 o 20 quilòmetres. Entremig, trobem una insòlita adscripció del mas Guanter a Vilamaniscle». Arnald PLUJÀ CANALS (2014), *Colera* (col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, núm. 170), Girona, Diputació de Girona, p. 22-23 i 26-27.

2- Mario ZUCHITELLO GILIOU (1991), *Homes, vaixells i mercaderies de Tossa al Grau de València (1459-1703)* (col·lecció Quadern d'Estudis Tossencs, núm. 4), Tossa, Centre d'Estudis Tossencs, p. 234-235.

3- Mario ZUCHITELLO GILIOU (1991), *Homes, vaixells...* op. cit., p. 154-155.

4- Benet JULIÀ FIGUERAS (1984), «La comarca de la Selva i els primers tapers catalans», *Quadern de la Selva* [Santa Coloma de Farners], núm. 1, p. 181.

- 5- Mario ZUCHITELLO GILIOLI (2013), *En mar i en terra. Una història de Tossa i la seva gent (1186-1835)* (col·lecció Quadern d'Estudis Tossencs, núm. 11), Tossa, Centre d'Estudis Tossencs, p. 212.
- 6- Mario ZUCHITELLO GILIOLI (1991), *Homes, vaixells... op. cit.*, p. 151.
- 7- Mario ZUCHITELLO GILIOLI (1991), *Homes, vaixells... op. cit.*, p. 153.
- 8- Albert JUANOLA BOERA (2001), *Història i històries de la indústria del suro*, Barcelona, Editorial Rourich, p. 15. AHG. Notaria de Peralada. Llibre 835. La referència correcta, però, és: AHG. Notaria de Peralada [Fèlix Gavella]. Llibre 877.
- 9- Enric TUBERT CAÑADA (1988), *Agullana* (col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, núm. 20), Girona, Diputació de Girona, p. 25.
- 10- Mario ZUCHITELLO GILIOLI (2013), *En mar i en terra, op. cit.*, p. 165 i 171: «Durant el període 1752-1788, els vaixells catalans presents a la fira representaren el 40 per cent de les arribades anuals. Hi desembarcaren milers de barrils de sardines, milers de panes de suro i milers de taps de suro produïts als obradors de l'Empordà, el Gironès i la Selva».
- 11- Yvette BARBAZA (1986), *El paisatge humà de la Costa Brava*, Barcelona, Ed. 62, vol. I, p. 471.
- 12- Joaquim ALVARADO COSTA (2006), «L'explotació i comercialització del suro a l'Alt Empordà, 1750-1913», dins Martine CAMIADE (dir.), *L'Albera. Terre de passage, de mémoires et d'identités / Terra de passatge, memòria i identitat*, Perpinyà, Presses Universitaires de Perpignan, p. 239.
- 13- El comprador, a partir d'aquell dia, podia llevar el suro i fer-ne el que li semblés. El venedor, per la seva banda, no podia tocar les escorces en cap cas, li cedia un lloc a les seves terres per poder dipositar el suro llevat, i li facilitava un cobert on guardar eines i material. ACAE. Notaria de Figueres [Miquel Sans Oliva]. Llibre 13, f. 239-241. Així mateix, els pare i fill Rafael Guanter Casals i Joan Guanter Pastra, el 20 de juny de 1824 van acordar augmentar en 2.247 lliures, 12 sous i 5 diners la venda feta el 1818. AHG. Registre d'Hipoteques, Figueres, tom 15, f. 345. Agraïm a Joaquim Alvarado haver-nos facilitat aquestes referències.
- 14- AHG. Notaria de Llançà [Joan Morales]. Llibre 151, f. 216.
- 15- AHG. Notaria de Llançà [Joan Morales]. Llibre 151, f. 555.
- 16- Joaquim ALVARADO COSTA (2006), *op. cit.*, p. 246.
- 17- ACAE. Fons Comtat d'Empúries, vol. 26. «Capbreu de las rendas, drets y emoluments que lo exm. señor Duch de Medinaceli y de Santisteban, compte de Ampúrias, reb y li pertany en lo lloch de Garriguella, son terme y parròquia», del 1805-1807 (Capbreu de Garriguella de 1815, davant Manuel Margarit Joals, notari de Castelló d'Empúries), f. 172-175. La capbreuació de Rafael Guanter Casals és del 5 de març de 1806. La destrucció de l'arxiu parroquial de Garriguella durant la Guerra Gran, dificulta completar millor el rastreig genealògic de la nissaga Guanter.
- 18- ADG. Dispensa matrimonial el 5 de desembre de 1766. Aquest matrimoni, però, no consta a la parròquia de Dosquers.
- 19- Arnald PLUJÀ CANALS (2022), *200 masos i veïnats del Cap de Creus i de l'Albera Marítima*, Llançà, autoedició, p. 122.
- 20- Rosa CONGOST COLOMER (1997), «De pagesos a hisendats: Reflexions sobre l'anàlisi dels grups socials dominants. La regió de Girona (1780-1840)», *Recerques: història, economia, cultura* [València], núm. 35, p. 51-72. I Enric SAGUER HOM (coord.) (2005), *Els últims hereus. Història oral dels propietaris rurals gironins, 1930-2000* (col·lecció Temes d'Etnologia de Catalunya, núm. 10), Barcelona, Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, p. 33-55.
- 21- Albert COMPTE FREIXANET (1998), «Establiments de terres boscoses a Cantallops al darrer terç del s. XVIII per a l'explotació del suro», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* [Figueres], vol. 31, p. 285. L'autor erra la cita documental quan diu: AHG. Notaria de Peralada. Llibre 935, f. 155. El correcte és: AHG. Notaria de Peralada [Joan Pagès]. Llibre 929, f. 135.
- 22- El següent arrendament l'any 1769 es va fer també per 4 anys, per un valor de 600 lliures (amb un increment del 7,14%). AHG. Notaria de Llançà [Joan Morales]. Llibre 154, f. 50.
- 23- El següent arrendament l'any 1769 es va fer també per 4 anys per un valor de 2.625 lliures (amb un increment del 30,46%). AHG. Notaria de Llançà [Joan Morales]. Llibre 154, f. 54.
- 24- El següent arrendament l'any 1769 es va fer també per 4 anys per un valor de 800 lliures (amb un increment del 42,95%). AHG. Notaria de Llançà [Joan Morales]. Llibre 154, f. 9.
- 25- L'historiador Arnald Plujà Canals documenta ja aquest mas en mans de la família Guanter al s. XIV. La família hi va viure fins mitjans s. XIX quan, fruit del procés d'ascens social dels hisendats, s'establiren primer a Llançà i després a Figueres. En fou descendent directa Sara Jordà Guanter (Figueres, 1895-Barcelona, 1938), filla de Tomàs Jordà

Genover, natural de Figueres, i d'Agustina Guanter Bros, natural de Barcelona. Sara Jordà Guanter, de família republicana, morí afusellada acusada d'aconseguidora de documentació falsa perquè gent conservadora i de dretes pogués passar a França fugint de la repressió republicana durant la Guerra Civil. És molt coneguda la cruel negativa a concedir-li l'indult que Lluís Companys etzibà personalment a la seva filla de disset anys. La Rambla de Figueres portà durant molt anys el seu nom. Al mas, des de mitjans s. XIX i fins a mitjans s. XX s'hi succeïren diversos masovers. Els Guanter van ser propietaris de grans extensions de terra del terme de Sant Silvestre de Balleta. Les possessions del mas Guanter anaven del curs mitjà al curs alt de la riera de Sant Silvestre o Balleta, a més de tot l'antic terme medieval de Sant Martí de Vallmala, continuació geogràfica del mateix vessant (aleshores una enorme boscúria), i la meitat de la vall de Garbet (antic territori de Sant Silvestre de Balleta, que va romandre a Colera el 1879 quan l'annexió balletenca a Llançà). Vegeu Arnald PLUJÀ CANALS (2022), *200 masos... op. cit.*, p. 122-125.

26- D'aquesta col·lecció, Plujà ja ha editat i publicat (2005) *Molinàs*, amb una segona edició revisada i ampliada (2017).